

FAVOR TESTAMENTI A NE/URČITOSŤ PREJAVU VÔLE

Abstrakt: Príspevok sa venuje dvom rozhodnutiam vydaným NS ČR a NS SR, ktorých právnym jadrom bolo posúdenie platnosti závetov, v ktorých ich zriadovatelia ustanovili dediča takým spôsobom, že ním má byť ten, kto poručiteľa doopatroje a usporiada mu pohreb. Uvedený spôsob označenia dediča vyvolal pochybnosti, či závet vyhovuje obsahovej požiadavke testamentu vyjadrenej v § 477 OZ a či závet nie je neplatný z dôvodu neurčitosti prejavu vôle v zmysle § 37 ods. 1 OZ. Obidva najvyššie súdy napokon uznali závet za platný. Vychádzajúc z platnej právnej úpravy a z princípov ovládajúcich výklad závetov, autorka v príspevku formuluje právne zdôvodnenie vyššie uvedeného spôsobu označenia dediča v závete. Dochádza k záveru, že ak poručiteľ ustanoví dediča slovami „mojim dedičom nech je ten, kto sa o mňa do mojej smrti postará a usporiada mi pohreb“, takáto inštitúcia je v čase jeho smrti určitá. Dedičom má byť ten, kto poručiteľa doopatroval, pod podmienkou, že usporiada i pohreb. Zároveň, vzhľadom na ustanovenie § 478 OZ, podľa ktorého nemajú akékoľvek podmienky pripojené k závetu právne následky, (v súlade s prevládajúcou interpretáciou) považuje takúto podmienku za nepripojenú. Z toho vyplýva, že dedičstvo by sa v okamihu smrti poručiteľa malo ponúknuť tej osobe, ktorá sa starala o testátora do jeho smrti, bez ohľadu na to, či usporiada aj pohreb, alebo nie. Navrhovaná interpretácia síce dôsledne nerešpektuje poručiteľovu vôľu, aplikujúc princíp favor testamenti však vykladá testamentárnu dispozíciu takým spôsobom, aby bola v súlade s ustanoveniami zákona. Tým umožní preklenúť neurčitosť prejavu vôle poručiteľa v čase jeho smrti a predíde tak neplatnosti testamentu pre rozpor s ustanovením § 37 ods. 1 OZ.

Kľúčová slova: favor testamenti, určitosť prejavu vôle, zavet, ustanovenie dediča v závete

ÚVOD

Nielen v skoršej literatúre venovanej dedičskému právu,¹ ale i v tej súčasnej,² sa možno stretnúť s názorom, že Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „OZ“) uprednostňuje zákonné dedenie pred dedením zo závetu. Je pochopiteľné, že v dobe, keď bol OZ prijímaný, v súlade s vtedajšou ideológiou favorizoval zákonodarca intestátne dedenie. V posledných rokoch sa však aj v oblasti dedičského práva

¹ Napríklad KNAPP, V. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*. 1983, 6, s. 326, ktorý ako zásadu uvádza prednosť dedenia zo zákona pred dedením zo závetu, a opäť na s. 331 píše: „občiansky zákoník, ač testovací svobodu uznáva, ničméně dává přednost dědění ze zákona, takže pořizovací svobodu sotva lze vykládat extenzívně“. ČÍŽKOVSKÁ, V. K některým otázkám československého dědického práva (úvahy de lege ferenda). *Právník*, 1978, 10, s. 906: „Intestátní posloupnost jakožto projev celospolečenské vůle o tom, na koho by mělo dědictví přejít, se považuje shodně za preferovaný dědický titul, neboť je zárukou respektování sociálních funkcí dědění.“ (Vzhľadom na ešte stále pretrvávajúcu podobnosť slovenskej a českej právnej úpravy občianskeho práva, pracujeme v príspevku i s českou odbornou literatúrou a s českou judikatúrou.)

² FEKETE, I. *Občiansky zákonník 2. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 1277–1278: „Právna úprava dáva prednosť dedeniu zo zákona. Je tomu tak preto, že v prípade dedenia zo zákona sa priamo pamätá na najbližších príbuzných poručiteľa alebo osoby v obdobnom pomere k poručiteľovi, ktoré sa v mnohých prípadoch spoločne s poručiteľom pričínili o vytvorenie majetkových hodnôt, z ktorých pozostáva dedičstvo.“ Preferencia zákonného dedenia podľa Feketeho vyplýva z toho, že OZ systematicky upravuje najprv dedenie zo zákona a až následne dedenie zo závetu, ďalej z toho, že OZ zakotvil ochranu tzv. neopomenuteľných dedičov, ktorí ako zákonní dedičia majú právo na povinný podiel, i keď ich poručiteľ v závete opomenul a napokon aj z toho, že OZ v prospech zákonných dedičov pri dedení zo závetu vylučuje akrescenciu. Obdobne i SVOBODA, J. a kol. *Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy*. 5. dopl., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Eurounion, 2005, s. 405.

kladie čoraz väčší dôraz na princíp slobody vôle a s ním spojenú tendenciu rešpektovať *voluntatem testatoris* pri nakladaní so svojim majetkom pre prípad smrti. Tento prístup nevyhnutne ovplyvňuje i vnímanie vzťahu medzi zákonným a závetným dedením, ktoré inklinuje k preferovaniu poručiteľovej vôle. Výklad testamentu a rešpektovanie vôle poručiteľa by sa však mali uskutočňovať vždy iba v medziach zákona.

V týchto súvislostiach zohráva osobitnú úlohu výkladový princíp *favor testamenti*,³ v pochybnostiach sledujúci takú interpretáciu obsahu testamentu, ktorá umožní zachovať závet v platnosti.⁴ Aplikujúc uvedený princíp, podržanie testamentu niekedy predpokladá nevyhnutnosť upustenia od úplného uskutočnenia poručiteľovej vôle. Vychádza sa totiž z toho, že čiastočná realizácia testamentu je vhodnejšia, než jeho kompletná neúčinnosť.⁵ I keď doslovné znenie OZ uprednostňuje zákonné dedenie, uplatnením *favoris testamenti* možno dedeniu zo závetu v mnohých prípadoch napomôcť.

1. FORMULÁCIA VÝCHODÍSK

Závet je právnym úkonom, ktorým jeho zriaďovateľ, ustanovením dediča vyjadruje svoju vôľu (v záвете vymedzenom rozsahu) vylúčiť uplatnenie dedenia zo zákona. Je delačným dôvodom, na základe ktorého sa dedičstvo ponúka osobám ustanoveným v záвете za dedičov. Deláciou získava povolaný k dedeniu právnou možnosť byť dedičom.⁶ Domnievame sa, že je v určitom zmysle správne rozlišovať okamih delácie od (fingovaného) okamihu nadobudnutia dedičstva. Hoci najčastejšie nastáva delácia pre ustanoveného dediča v okamihu smrti poručiteľa (vtedy spadajú delácia a moment nadobudnutia dedičstva v jedno), nie je tomu vždy tak. Ak by totiž boli v testamente obsiahnuté

³ *Ad favorem testamenti* v práve rímskom pozri bližšie aj LONGCHAMPS DE BÉRIER, F. *Law of Succession. Roman Legal Framework and Comparative Law Perspective*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, s. 231–247.

⁴ K danému pravidlu veľmi výstižne ROUČEK, F. – SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl třetí. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 74–75, podľa ktorých pri výklade „posledních pořízení“ treba na prvom mieste zachovávať tzv. *favor testamenti*. „tj. vůli zůstavitelově sluší zjednatí pokud možno průchod. Proto v pochybnosti sluší uznati na platnost, nikoli na neplatnost, proto nesluší míti za to, že zůstavitel účinnost svého pořízení učinil odvislou od jeho úplné proveditelnosti, proto dále neplatnost nebo neproveditelnost části nedotýká se ostatního, proto mezery v pořízení nevadí (např. výhrada určití později podíly), a proto konečně, nelze-li některé nařízení přesně splniti, musí mu býti alespoň podle možnosti vyhověno. [...] Při výklade záveti je aj v práve slovenskom hlavným pravidlom *favor testamenti*. A tu možno použiť nielen doslovného znenia záveti, ale aj všetkých predmetných prejavov závetcu pred závetou a po nej, ba aj všetkých jeho životných pomerov.“ Obdobne aj FAJNOR, V. *Dedičské právo na Slovensku. Právny obzor*, 1923, roč. 6, s. 76.

⁵ K tomu rovnako aj LONGCHAMPS DE BÉRIER, F. *Law of Succession. Roman Legal Framework and Comparative Law Perspective*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011, s. 231.

⁶ FAJNOR, V. *Dedičské právo na Slovensku. Právny obzor*, 1923, roč. 6, s. 13: „Teda nápad dedictva znamená onen právny stav osoby k dedeniu povolanej, podľa ktorého je oprávnená k účasti na pozostalosti zomrelého.“ Rímsky právnik Clementius charakterizoval pojem ponúknutá pozostalosť slovami: „*delata*“ *hereditas intelligitur, quam quis possit adeundo consequi* (D. 50, 16, 151), ponúknutá pozostalosť teda znamená, že prijatím môže povolaný dedičstvo nadobudnúť, inými slovami možno deláciu charakterizovať ako vznik oprávnenia stať sa dedičom poručiteľa. V práve rímskom nadobúdali *heredes extranei* dedičstvo až jeho prijatím, preto k delácii musela pristúpiť ešte aj adícia dedičstva. K tomu veľmi výstižne VANČURA, J. *Praelegant dle práva římského*. Praha: Nákladem vlastním – tiskl Karel Pitter, 1902, s. 116: „[...] značí delace ten moment, kdy vcházející právo dědičké vstupuje do stadia, ve kterém nechýbí již nic jiného než *aditio hereditatis*, aby se mohlo státi plně účinným.“

viaceré stupne dedičov, dedičstvo sa prvému i druhému stupňu nemôže ponúknuť súčasne. Najskôr nastane delácia pre toho, kto bol ustanovený v prvom stupni a až ak prvý povolaný dedičstvo odmietne, uplatní sa delácia pre náhradného dediča. Napriek oneskorenej delácii sa náhradný dedič stane priamym právnym nástupcom, dedičom poručiťela s (fingovanými) účinkami od okamihu jeho smrti, čo vyplýva z ustanovenia § 460 OZ, v zmysle ktorého sa dedičstvo nadobúda smrťou poručiťela.⁷ Hoci nastane delácia až s nejakým časovým odstupom od smrti poručiťela, pôsobí spätne k tomuto okamihu. Ak by prvý povolaný dedičstvo neodmietol, ani by sa nestal nespôsobilým dedič, delácia pre náhradného dediča by sa neuplatnila.

Nastúpenie právnych účinkov závetu prirodzene predpokladá jeho platnosť. Za tým účelom musí testament zodpovedať všetkým formálnym i obsahovým náležitostiam ustanoveným zákonom pre tento právny úkon. Pokiaľ ide o obsahové náležitosti závetu, jeho základnou zložkou je ustanovenie dediča.⁸ Poručiťel môže ustanoveným dedičom určiť ich dedičské podiely, prípadne veci a práva, ktoré majú zo závetu nadobudnúť. Keďže právne účinky závetu nastupujú až v okamihu smrti poručiťela, nie je nevyhnutné, aby majetok, ktorý je predmetom testamentárnej dispozície, poručiťel v čase zriadenia testamentu vlastnil, či bol k nemu inak oprávnený. Budúci predmet dedenia zo závetu v tomto čase ešte nemusí ani existovať.⁹ Dôležité je, aby bol súčasťou poručiťelovho majetku v okamihu jeho smrti.

Rovnako, nakoľko sa dedičstvo nadobúda okamihom smrti poručiťela, je nevyhnutné, aby osoba, ktorá sa má stať dedičom zomretého, mala v tomto okamihu právnú subjektivitu, aby existovala aspoň ako *nasciturus*.¹⁰ OZ neustanovuje, že osoba ustanoveného

⁷ Obdobne i pri intestátnej dedičskej postupnosti. Dedičstvo napáda neskôr povolanému až v okamihu, keď ho pred ním povolaný nenadobudne, najčastejšie teda v okamihu odmietnutia dedičstva. Odlišne ale FAJNOR, V.: Dedičské právo na Slovensku. *Právny obzor*, 1923, roč. 6, s. 15, ktorý píše, že okamih delácie nastáva pri dedičstve v okamihu smrti poručiťela a to platí aj pre nového oprávneného, keď pôvodne oprávnený vypadol (sukcesívna delácia). Práve tu sa ale podľa nášho názoru prejavuje rozdiel medzi okamihom delácie a okamihom nadobudnutia dedičstva. Aj V. Fajnor uvádza, že ide o „nového oprávneného“, to znamená o niekoho, komu oprávnenie vzniklo až neskôr, na rozdiel od „pôvodne oprávneného“, v prospech koho sa delácia uplatnila už v okamihu smrti poručiťela. Avšak, hoci delácia v prospech „nového oprávneného“ nastala až nejaký čas *post mortem testatoris*, dedičstvo nadobúda so spätnými účinkami k okamihu testátorovej smrti.

⁸ V súlade s tým aj judikatúra: Uznesenie NS SR 6 Cdo 167/2010, s. 4: „Citované ustanovenie § 477 Obč. zákonníka určuje ako podstatnú a teda obligatórnu náležitosť závetu ustanovenie, resp. označenie dediča, ktorý je povolaný dedič závetom.“ Rozsudok NS ČR 21 Cdo 1859/2006: „K obligatorním náležitostem závěti patří podle ustanovení § 477 odst. 1 věty první obč. zák. označení dědice, který je závěti k dědění povolán.“ R 54/1991 v odôvodnení: „Ustanovení dědiců je tedy podstatnou obsahovou náležitostí závěti jako právního úkonu, bez níž by nešlo o platnou závět.“ Cit. podľa FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 384.

⁹ Ak by poručiťel v záвете ustanovil dediča slovami: „za dediča všetkého svojho majetku ustanovujem svoju sestru“, predmetom pozostalosti budú veci a práva, ktoré poručiťelovi budú patriť v okamihu jeho smrti. V čase zriadenia závetu poručiťel vo väčšine prípadov nevie predvídať, ktoré konkrétne veci, či práva to budú. V záвете však vymedzil kritérium, podľa ktorého má byť majetok tvoriaci predmet jeho testamentárnej dispozície, v čase smrti určený. V období medzi zriadením testamentu a smrťou poručiťela môžu pritom niektoré z vecí, či práv len vzniknúť. Napriek tomu, že dané veci (práva), v dobe zriadenia testamentu netvorili majetok poručiťela, závet nemožno považovať za neplatný. Uvedené platí i v opačnom prípade. Ak poručiťel v záвете ustanoví niekoho za dediča určitej nehnuteľnosti, ktorá mu v čase zriadenia testamentu patrí, avšak neskôr vlastnícke právo k nej prevedie na iného, nehnuteľnosť prirodzene nemôže byť predmetom dedenia, pretože v okamihu, keď má testament nadobudnúť právne účinky, testátor danú vec nevlastnil a vlastnícke právo k nej nemohlo preto prejsť na jeho dedičov. V žiadnom prípade nemožno usudzovať, že nakoľko nehnuteľnosť v čase zriadenia testamentu poručiťelovi patrila, bude súčasťou pozostalosti po ňom.

dediča musí mať právnu subjektivitu už v okamihu zriadenia testamentu. Z toho podľa nášho názoru *a fortiori* vyplýva, že v tomto okamihu nemusí byť osoba ustanoveného dediča ani určitá. Zachovaniu náležitostí testamentu postačuje, aby ustanovujúc dediča, uviedol poručiteľ predpoklady, na základe ktorých bude v čase jeho smrti dedič určitelný. Závet musí byť platný v okamihu, keď má dôjsť k nadobudnutiu dedičstva, okrem iného musí teda spĺňať i náležitosť určitosti prejavu vôle.¹¹

Keď poručiteľ v závete uvedie: „mojim dedičom nech je ten, kto ma do mojej smrti doopatruje“,¹² takéto ustanovenie dediča podľa nášho názoru zodpovedá požiadavke určitosti vyjadrenej v § 37 ods. 1 OZ,¹³ nakoľko je z neho zrejmé, že prejav poručiteľovej vôle smeruje k ustanoveniu dediča a zároveň obsahuje kritériá, na základe ktorých bude osoba dediča v okamihu smrti testátora spoľahlivo určiteľná (prirodzene za predpokladu, že niekto poručiteľa skutočne doopatruje, v opačnom prípade by totiž nastúpilo dedenie zo zákona).

Pokiaľ ide o neurčitosť prejavu vôle, táto môže spočívať jednak v jeho rozpornosti, o ktorej možno hovoriť napríklad vtedy, ak by boli v závete obsiahnuté dve protichodné dispozície, či ustanovenia.¹⁴ Za neurčitý však možno považovať i taký prejav, ktorý, hoci je zrozumiteľný po stránke výrazovej (použitie výrazové prostriedky, najčastejšie slová, sú pochopiteľné, zreteľné), je formulovaný takým (vágnym, príliš širokým, nepresným) spôsobom, že jeho obsah nie je známy, nemožno bez pochybností určiť, čo je jeho predmetom, čoho sa dotýka, či k čomu smeruje.¹⁵ Takým môže byť poručiteľovo ustanovenie „mojim dedičom nech je môj priateľ Karol“ za predpokladu, že testátor mal viacerých priateľov s tým istým menom. Vtedy je v záujme odstránenia neurčitosti nutné aplikovať ustanovenie § 35 ods. 2 OZ a s prihliadnutím na vôľu poručiteľa zistiť, ktorého z týchto priateľov mal na mysli.

Podľa ustálenej judikatúry je právny úkon v zmysle § 37 ods. 1 OZ neurčitý a teda neplatný iba v takom prípade, ak túto neurčitosť nemožno odstrániť ani s použitím výkladu podľa § 35 ods. 2 OZ, v zmysle ktorého treba právne úkony vyjadrené slovami vykladať nielen podľa ich jazykového vyjadrenia, ale najmä tiež podľa vôle toho, kto právny úkon urobil, ak táto vôľa nie je v rozpore s jazykovým prejavom.¹⁶

¹⁰ § 7 ods. 1 OZ: „Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé.“

¹¹ K tomu možno uviesť i názor súdu vyslovený v odôvodnení R 59/1998: „Dedictví se nabyvá smrtí zůstavitele; z této skutečnosti je třeba dovodit, že závět, na jejímž základě má závětí povoláný dědic nabytí dědictví, musí být platná v okamžiku smrti zůstavitele. Je-li závět v okamžiku smrti zůstavitele neplatná, nelze tuto neplatnost dodatečně zhojit.“ Cit. podľa FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 385.

¹² Ani podľa judikatúry nie je nevyhnutné, aby bol dedič v závete výslovne pomenovaný. Zo závetu však musí byť zistiteľné, ktorej určitej osobe má dedičstvo pripadnúť. K tomu pozri SRNS 1634/2003 in FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 408–409. K tomu i rozhodnutia, ktorým sa budeme venovať v ďalšom texte.

¹³ § 37 ods. 1 OZ: „Právny úkon sa musí urobiť slobodne a vážne, určite a zrozumiteľne; inak je neplatný.“

¹⁴ VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. Bratislava: IURA EDITION, 2008, s. 121: „Právny úkon je určitý len vtedy, keď nie je vnútorne rozporný jeho obsah [...]. Typicky neurčitým prejavom vôle je, ak sa v zmluve uvádza, že sa uzaviera na neurčitú dobu a v tej istej zmluve sa jej trvanie dohodne do určitého dátumu.“

¹⁵ K tomu obdobne aj ŠVESTKA, J. – SPÁČIL, J. – ŠKÁROVÁ, M. – HULMÁK, M. a kol. *Občiansky zákoník I. § 1 až 459. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 337.

¹⁶ K tomu pozri i TELEČ, I. Sjednocvaní práva jednotným výkladom prejavu vôle. *Právní rozhledy*, 2005, 2, s. 45.

Keď sa vrátíme k vyššie uvedenému spôsobu ustanovenia dediča „mojim dedičom nech je ten, kto ma do mojej smrti doopatruje“, je zrejmé, že pokiaľ sa okrem znenia textu závetu prihliadne pri jeho výklade aj na skutkové okolnosti posledných rokov, či mesiacov poručiteľovho života, v okamihu smrti môže byť prejav vôle o ustanovení dediča dokonale určitý. Takáto interpretácia však zrejme nie je interpretáciou, ktorú mal na mysli zákonodarca pri formulovaní všeobecného výkladového pravidla v § 35 ods. 2 OZ. Ak by sme totiž v danom prípade obsah závetu vykladali podľa vôle poručiteľa, osobu dediča by sme určiť nedokázali, nakoľko ani sám testátor v čase zriadenia závetu nemal o osobe dediča zreteľnú predstavu. S najväčšou pravdepodobnosťou nevedel, ktorá konkrétna osoba to bude. Vôľa poručiteľa by bola relevantná iba v tom, že testátor *chcel*, aby bol jeho dedičom ten, kto ho doopatruje. Odmietnutie výkladu, ktorý zohľadňuje i skutkové okolnosti predchádzajúce poručiteľovej smrti, by podľa nášho názoru znamenalo neprimeranú preferenciu zákonného dedenia a súčasne výrazné popretie princípu slobody vôle tým, že hoci boli vytvorené predpoklady smerujúce k realizácii poručiteľovej vôle, prísne formalistický prístup ich nihilizoval. Išlo by o prístup ostro negujúci *favorem testamenti*, ktorý by za súčasnej vývojovej tendencie súkromného práva, mal mať pri výklade testamentov, domnievame sa, svoje stabilné miesto.

Delácia ďalej nenastáva v momente smrti zriaďovateľa testamentu ani vtedy, ak bol dedič ustanovený pod (inou) odkladacou podmienkou¹⁷ a táto sa do smrti poručiteľa nespĺnila. V prípade ustanovenia dediča *sub condicione* sa delácia v prospech takto ustanoveného môže uskutočniť až v okamihu nastúpenia, či nenastúpenia podmieňujúcej udalosti.¹⁸

Čo sa podmienok v záвете týka, OZ v § 478 uvádza, že akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky.¹⁹ Uvedené ustanovenie súdna prax i odborná literatúra vykladá tým spôsobom, že na kondíciu obsiahnutú v záвете sa neprihliada,²⁰ to znamená, že dedič sa považuje za ustanoveného bez takéhoto obmedzenia. Zároveň sa v rozhodovaní súdov možno stretnúť s názorom, že podmienkami v zmysle ustanovenia § 478 OZ treba rozumieť „iba obmedzenia, príkazy a zákazy, ktoré podľa vôle závetcu majú obmedziť dedičov vo voľnej dispozícii s jeho majetkom.“²¹

¹⁷ Nakoľko aj ustanovenie všeobecného náhradníka je v podstate ustanovím dediča pod odkladacou podmienkou, že prvý ustanovený dedičstvo nenadobudne.

¹⁸ V závislosti od toho, či poručiteľ dediča ustanovil „ak sa niečo stane“, alebo „ak sa niečo nestane“.

¹⁹ Domnievame sa, že ide o dosť nešťastnú formuláciu, nakoľko jej význam nie je jednoznačný. Právnym následkom sa obvykle rozumie vznik, zmena alebo zánik určitého práva či povinnosti. Ak zákon ustanovuje, že „akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky“, výkladom by sme mohli dospieť aj k takému záveru, že bez ohľadu na to, či sa podmienka splní, alebo nie, právne následky nenastanú, to znamená právo, či povinnosť nevzniknú, nezmenia sa, ani nezaničujú. V zmysle uvedeného výkladu potom, ak by poručiteľ ustanovil dediča napríklad pod podmienkou „ak mi usporiada pohreb, nech je dedičom“, tak bez zreteľa na to, či ustanovený pohreb usporiada alebo nie, dedičstvo sa mu neponúkne. Pokiaľ ide o podmienky v záвете, na rozdiel od súčasného slovenského OZ, nový český občiansky zákonník, uverejnený v Sbíрке zákonů pod č. 89/2012, dovoľuje, aby poručiteľ v záвете uviedol nielen podmienku, ale i doloženie času a príkaz (pozri § 1551).

²⁰ Pozri napríklad R 15/1985 in FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 379. Rovnako VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. Bratislava: IURA EDITION, 2008, s. 605.

²¹ „Ustanovenia OZ o dedení, najmä § 476 a § 477 OZ o záвете, nevyklúčujú ustanovenia náhradného dediča v záвете pre prípad, že závetom ustanovený dedič dedičstvo nenadobudne. Ustanovenie § 478 OZ o tom, že akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky, nebráni tzv. všeobecnému náhradníctvu. Podmienkami v zmysle ustanovenia § 478 OZ treba rozumieť iba obmedzenia, príkazy a zákazy, ktoré podľa

Domnievame sa, že ide na jednej strane o značne zužujúci a na strane druhej príliš rozširujúci výklad pojmu „podmienka“ (*condicio*). Zužujúci v tom zmysle, že pod podmienkou rozumie iba ustanovenia, ktoré smerujú k obmedzeniu voľnej dispozície dedičov s pozostalosťou. V súlade s teóriou občianskeho práva je však kondíciou vedľajšie ustanovenie právneho úkonu, ktorým sa jeho účinky viažu na neistú ale možnú udalosť²² a nie teda iba takto, čo do obsahu, úzko špecifikovaný význam pojmu „podmienka“. Podľa nášho názoru bol uvedený reštriktívny výklad motivovaný snahou vyhovieť v konkrétnom prípade vôli poručiteľa. Napriek tomu si ale myslíme, že ide o neprimerane zužujúcu interpretáciu, ktorá by nemala byť uplatňovaná všeobecne.²³ OZ totiž ustanovuje, že „akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky“, čo by samo o sebe, pokiaľ má byť rešpektovaná litera zákona, malo viesť skôr k širšiemu, než také-
muto reštriktívnemu výkladu.

Zároveň je vyššie uvedená interpretácia pojmu podmienka neadekvátne rozširujúca, pretože pod podmienku zahrňuje aj príkaz,²⁴ ktorý síce je vedľajšou zložkou právneho úkonu, nie však podmienkou. Príkazom (*modus*) možno rozumieť ustanovenie pripojené k právnomu úkonu (spravidla bezodplatnému), ktorým sa príjemcovi poskytnutého prospechu ukladá určité použitie poskytnutých hodnôt, či konkrétny spôsob disponovania s nimi.²⁵ Ak by teda poručiteľ, ktorý bol v čase smrti vlastníkom nehnuteľnosti

---

vôle závetcu majú obmedziť dedičov vo voľnej dispozícii jeho majetkom.“ (cit. podľa *Zborník stanovísk, správ o rozhodnutí súdov a súdnych rozhodnutí najvyšších súdov (ČSSR, ČSR a SSR)*, Sv. I, 1965–1967. Praha: SEVT, 1974, s. 551–552). O čosi všeobecnejšie sa uvádza v odôvodnení rozhodnutia R 15/1985: „Dôvodom tohto ustanovenia je to, aby dedič nebol zbytočne obmedzovaný poručiteľovou vôľou v nakladaní s majetkom.“ (cit. podľa FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 204.)

²² LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*. 3. dopl. a preprac. vyd. 1. zv. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 131: „Podmienkou je vedľajšie ustanovenie v právnom úkone, ktorým sa účinnosť právneho úkonu robí závislou od nejstej skutočnosti, t.j. od skutočnosti, o ktorej v čase, keď sa právny úkon urobil, účastníci nevedeli, či v budúcnosti nastane, prípadne či v minulosti nastala.“ Rovnako aj v staršej literatúre, z ktorej možno uviesť FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o pozemkovej reforme (s príslušnými časťami návrhu čl. všeobecného zákonníka občianskeho, zhotoveného superrevíznou komisiou)*. III. vyd. pôvodného diela s judikatúrou siahajúcou do r. 1935. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 63: „Podmienka je vedľajšie ustanovenie právneho úkonu, ktorým účinnosť tohto učinena je závislou od nejakej budúcej a nejstej udalosti.“ a náuke rímskeho práva HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a system soukromého práva římského*. 4. opr. vyd. Praha: Knihkupec C. K. České university J. Otto, 1910, s. 203–204: „Výminka (*condicio*) jest ku právnímu jednání připojené ustanovení, kterýmž jednájící samovolně činí právní účinky právního jednání závislými na budoucí nejisté události.“, v ktorých sa navyše kladie dôraz na to, že ide o neistú budúcu udalosť, čo súčasná občianskoprávna teória nevyžaduje. Porovnaj napríklad FEKETE, I. *Občiansky zákonník 1. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 251–252: „Pojmovým znakom podmienky je teda neistá skutočnosť, ktorá má buď nastať v budúcnosti [...], alebo skutočnosť, ktorá nastala v minulosti, avšak účastníkom právneho úkonu nie je známe, či nastala [...]“.

²³ Obdobne BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 87, ktorý k výkladu, v zmysle ktorého podmienkou treba rozumieť iba také ustanovenie závetu, ktoré obmedzuje dedičov vo voľnej dispozícii so zdedeným majetkom, uvádza: „Nic takového však z textu zákona nevyplývá. Občiansky zákonník nerozlišuje medzi podmínkami ve prospěch dědiců a mezi podmínkami v neprospěch dědiců. Jde pouze o účelovou argumentaci, která by již dnes neměla být vůbec akceptována, a to i s ohledem na vývoj v oblasti dědického práva, jelikož od velké novely z roku 1991 je tvrzeno, že účelem nové úpravy je více respektovat vůli zůstavitele a preferovat testamentární dědickou posloupnost.“

²⁴ Obdobne aj FEKETE, I. *Občiansky zákonník 2. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 1345: „Pod podmienkami tu má zákon v tomto ustanovení na mysli podmienky, uloženie času a príkaz.“

²⁵ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 86, uvádza a v určitom zmysle s nim možno súhlasiť, že ak zákon niečo ustanoví iba o podmienke, nie je možné bez ďalšieho odvodzovať,

v závete uviedol, že dané nehnuteľnosti sa majú po jeho smrti predat' a že získaná kúpna cena sa má rozdeliť medzi ustanovených dedičov v podieloch, ktoré poručiteľ v závete určil, nejde podľa nášho názoru o podmienku, ale práve o príkaz. Poručiteľ neviazal deláciu v prospech ustanovených dedičov na predaj nehnuteľností. „Príkázal“ iba spôsob naloženia s majetkom patriacim do pozostalosti po ňom.²⁶ Napriek tomu však judikatúra takéto ustanovenie závetu považuje za podmienku a má za to, že dedičia podľa závetu nadobudnú stanovené podiely nehnuteľností a na „podmienku o uloženom predaji nehnuteľností, sa neprihliada“.²⁷

Je možné, že výklad, ktorý pod pojem podmienky zahŕňa i *modus*, čiastočne vychádza z ustanovenia § 478 OZ vety za bodkočiarkou, v zmysle ktorej § 478 nie je dotknuté ustanovenie § 484 ods. 1 druhej vety. Hoci sa už § 484 OZ na odseky nečlení, z pôvodného znenia daného ustanovenia²⁸ je zrejmé, že § 478 OZ nemá nijakým spôsobom ovplyvňovať poručiteľov „príkaz“, aby sa dedičovi do jeho podielu započítalo to, čo za života poručiteľa od neho bezodplatne dostal. Uvedené snád' i napriek tomu, že príkaz na započítanie nie je podľa nášho názoru typickou formou príkazu. Ďalej je mysliteľné, že § 478 OZ bol najmä v dobe, krátko po prijatí OZ, vnímaný ako zjednodušené vyjadrenie § 550 predchádzajúceho Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb., ktorý znel: „Neplatná je podmienka, ktorou poručiteľ obmedzil povolanie niekoho za dediča. [...] Neplatný je aj poručiteľov príkaz, aby dedič použil dedičstvo alebo jeho časť určitým spôsobom alebo aby niečo vykonal.“ § 550 teda sankcionoval neplatnosťou nielen podmienku, ale aj príkaz. Napokon je pravdepodobne výklad § 478 OZ ovplyvnený i názorom, dotýkajúcim sa príkazu vo všeobecnosti, v zmysle ktorého (nakoľko OZ príkaz osobitne neupravuje),²⁹ posudzuje sa ako podmienka.³⁰

že to rovnako platí i o príkaze a stanovení času. Ak je v ustanovení § 478 OZ uvedené, že právne následky nemajú podmienky pripojené k závetu, tak je treba podľa všeobecnej súkromnoprávnej zásady, čo nie je zákonom zakázané, je dovolené, vyvodit', že príkazy a stanovenie času sú v závete prípustné a spôsobujú právne následky. Kontra LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*. 3. dopl. a preprac. vyd. 1. zv. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 132: „Podľa platnej právnej úpravy je v závete platný len taký príkaz, aby sa dedičovi započítalo, čo mu poručiteľ daroval počas svojho života (§ 484). Iný príkaz je v závete neplatný.“ Podľa J. Mikeša (*Dědické právo*. Praha: Panorama, 1981, s. 76) sa ustanovenie o tom, že akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky, dotýka aj príkazu, aby dedič použil dedičstvo alebo jeho časť určitým spôsobom, alebo aby niečo vykonal. Nesplnenie príkazu podľa neho nespôsobuje neplatnosť závetu, povolanie niekoho za dediča tým nie je dotknuté. Názor, že príkazy v závete sú bez právnych následkov, zastáva i GANDŽALOVÁ, D. *Dědické právo*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 172.

²⁶ Hoci práva záväznosť takéhoto príkazu by, vzhľadom na to, že prospech z prípadného predaja nehnuteľností by mali opäť dedičia, mohla byť otáznou. Porovnaj názory rímskych právnikov: Papinianus D. 35, 1, 71 pr.; Iulianus D. 39, 5, 2, 7.

²⁷ R 15/1985 in FIALA, R. *Prehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 379.

²⁸ Ods. 1 § 484 OZ účinného k 1. 4. 1964: „Vyporiadanie sa vykoná podľa dedičských podielov. Pri dedení zo zákona sa dedičovi na jeho podiel započíta to, čo za života poručiteľa od neho bezplatne dostal, pokiaľ nejde o obvyklé darovania; pri dedení zo závetu treba toto započítanie vykonať, ak naň dal poručiteľ príkaz alebo ak by inak obdarovaný dedič bol oproti dedičovi uvedenému v ustanovení § 479 neodôvodnene zvýhodnený.“

²⁹ Zároveň však OZ príkaz nezakazuje a možnosť jeho zahrnutia do obsahu právneho úkonu je odôvodniteľná analogickým použitím § 51 OZ: „Účastníci môžu uzavrieť i takú zmluvu, ktorá nie je osobitne upravená; zmluva však nesmie odporovať obsahu alebo účelu tohto zákona.“

³⁰ Napríklad FEKETE, I. *Občiansky zákonník 1. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 253, ktorý uvádza, že na rozdiel od závetu, „pri iných bezodplatných úkonoch je príkaz dovolený a prichodí ho posúdiť ako podmienku [...]“ LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*. 3. dopl. a preprac. vyd. 1. zv. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 132: „Pri iných bezodplatných právnych úkonoch nie je príkaz zakázaný, posudzuje sa však ako podmienka.“ K tomu pozri aj LUBÝ, Š. *Výber z diela a myšlienok*. Bratislava: IURA EDITION, 1998, s. 167.

Domnievame sa však, že takýto prístup v súčasnosti nie je nevyhnutný, § 478 OZ sa totiž výslovne vzťahuje iba na podmienky. Kladenie väčšieho dôrazu na princíp slobody vôle by snáď mohlo viesť k zmene dnes prevládajúceho názoru – k rešpektovaniu príkazu obsiahnutého v testamente.

Vzhľadom na to, že kondíciou, ako bolo vyššie uvedené, sa vo všeobecnosti rozumie vedľajšie ustanovenie, ktorým sa účinky právneho úkonu viažu na ne/splnenie určitej neistej udalosti, suspenzívnu podmienku pripojenú k ustanoveniu za dediča ponímate ako ustanovenie, ktoré z vôle poručiteľa robí deláciu dedičstva závislou od toho, že podmieňujúca udalosť ne/nastane.

Príkladom, kedy je dedič ustanovený *sub condicione*, je napríklad poručiteľovo vyjadrenie: „mojim dedičom nech je môj syn Matej, ak mi usporiada pohreb“. Keby sme pod pojem podmienky zahŕňali, v zmysle vyššie citovaného názoru súdu, iba obmedzenia, ktoré podľa vôle závetcu majú obmedziť dedičov vo voľnej dispozícii s jeho majetkom, tak by takéto ustanovenie dediča mohlo teoreticky obstať. Tým, že poručiteľ bude viazať deláciu v prospech svojho syna na usporiadanie pohrebu, ho totiž neobmedzuje vo voľnej dispozícii s dedičstvom inak, než tým, že posunie ponúknutie dedičstva v prospech syna do uskutočnenia pohrebu. To môže v praxi trvať približne 3–5 dní a usporiadanie pohrebu a delácia sa tak môžu uskutočniť ešte pred samotným vydaním uznesenia o začatí konania o dedičstve.³¹ Ak by sme ale vychádzali z toho, že podmienkou v zmysle § 478 OZ mal zákonodarca na mysli skutočne akékoľvek vedľajšie ustanovenie závetu, ktorým poručiteľ viaže vznik (suspenzívna podmienka) alebo zánik (rezolútívna podmienka) právnych účinkov závetu na splnenie neistej udalosti, čo podľa nášho názoru vystihuje dané ustanovenie vo väčšej miere, ustanovenie dediča slovami „mojim dedičom nech je môj syn Matej, ak mi usporiada pohreb“, by neobstálo a podľa obvyklého výkladu, by sa syn Matej mohol stať dedičom bez ohľadu na to, či pohreb usporiada, alebo nie. Delácia v prospech neho by nastala už v okamihu smrti poručiteľa, pretože na podmienku by sa neprihliadalo.

2. „ZA DEDIČA USTANOVUJEM TOHO, KTO MA DOOPATRUJE A USPORIADA MI POHREB“

Dostávame sa tak k dvom rozhodnutiam najvyšších súdov, k analýze ktorých v predchádzajúcich riadkoch uvedená formulácia východísk slúžila. Čo do času prvý bol na základe dovolania posudzovaný Najvyšším súdom ČR:³² poručiiteľka zomrela bezdetná, manžel aj rodičia ju predumreli, ako dedička zo zákona prichádzala do úvahy jej sestra (žalobkyňa v dotknutej veci o určenie dedičského práva – o určenie, že žalovaná S.S. nie je dedičkou poručiiteľky). Poručiiteľka zanechala závet, v ktorom uviedla: „*Já níže podepsaná při plném vědomí odkazuji veškerý svůj majetek tomu, kdo se prokáže dokladem o zaplacení mého pohřbu do hrobky k mému manželovi. Bude to táž osoba, která se o mne až do mé smrti postarala. Je to má poslední vůle, kterou chci tímto dát najevo vděk za vše,*

³¹ Vzhľadom na ustanovenie § 175r OSP, v zmysle ktorého môžu dedičia veci patriace do dedičstva počas dedičského konania predat alebo urobiť iné opatrenia presahujúce rámec obvyklého hospodárenia len s privolením súdu, je však otáznne, či by vôbec išlo o nejaké obmedzenie v dispozícii s majetkom tvoriacim pozostalosť.

³² Rozhodnutie vo veci 21 Cdo 1859/2006, dostupné na internete: www.nsouid.cz.

co pro mne až do posledního dne vykonali.“ V konaní sa faktúrou Pohrebnej služby a tiež ústrižkom poštovej poukážky preukázala žalovaná S.S. uvádzajúc, že pohrebnej službe uhradila faktúru v plnom rozsahu. Po tom, čo okresný súd žalobu zamietol, žalobkyňa sa odvolala, pričom krajský súd rozsudok súdu prvého stupňa zmenil a určil, že žalovaná v dôsledku neplatnosti, vyplývajúcej z neurčitosti závetu, nie je dedičkou poručiteľky. Podľa názoru krajského súdu závet neobsahoval „zákonnou podmínku ustanovení jednoznačného dediča“ a „i když zákon výslovně nestanoví, že dědic musí být v závěti ustanoven jménem a příjmením, je nutno ho ustanovit tak, aby nemohly vzniknout pochybnosti, o koho se jedná“.

Proti rozsudku odvolacieho súdu podala dovolanie žalovaná. NS ČR, ktorý nepovažoval závet z dôvodu neurčitosti za neplatný, následne zrušil rozsudok krajského súdu, posúdiac ho ako nesprávny, a vec vrátil odvolaciemu súdu na ďalšie konanie. V odôvodnení svojho rozsudku NS uvádza, že k obligatónym náležitostiam závetu patrí podľa ustanovenia § 477 ods. 1 OZ označenie dediča, ktorý je závetom k dedeniu povolaný. Osoba dediča musí byť v závete identifikovaná dostatočne určite, t.j. tak, aby v okamihu smrti poručiteľa nebola zameniteľná s inou osobou. Ak vzniknú pochybnosti o obsahu právneho úkonu z hľadiska jeho určitosti alebo zrozumiteľnosti, treba sa pomocou výkladu právneho úkonu pokúsiť o odstránenie takejto nejasnosti. Podľa ustálenej judikatúry súdov výklad právneho úkonu môže smerovať iba k objasneniu toho, čo v ňom bolo prejavované, a vôľa konajúceho sa pri výklade právneho úkonu vyjadreného slovami uplatní, iba ak nie je v rozpore s jazykovým prejavom. Ak nejasnosť právneho úkonu nemožno odstrániť ani pomocou výkladu prejavu vôle, je právny úkon neplatný. Pomocou výkladu právneho úkonu pritom nie je dovolené meniť zmysel a obsah inak jasného právneho úkonu.³³

Podobný prípad i s obdobným priebehom posudzoval v roku 2010 Najvyšší súd SR.³⁴ Poručiteľ zanechal listinu, na ktorej bol písacím strojom napísaný text označený ako závet a zároveň vydedenie. Listina, podpísaná poručiteľom a dvoma svedkami, obsahovala okrem iného ustanovenie: „*Závet je platný pre toho, kto sa o mňa postará, kto ma doopatrjuje a urobí pohreb.*“

Žalobcovia (deti poručiteľa) sa žalobou podanou na okresnom súde domáhali určenia neplatnosti závetu a vydedenia. Tvrdili, že „v časti listiny o závete nie je zákonom požadovaným spôsobom vyjadrená vôľa poručiteľa zanechať majetok, ustanoviť niekoho dedičom, [...]. Zároveň poukazovali na to, že nie je ani jasne, určite a zrozumiteľne vymedzený okruh povolaných dedičov, a že závet obsahuje určujúcu podmienku, ktorej splnenie závetca požaduje na neurčitom a neadresnom závetnom dedičovi.“ Okresný súd žalobu zamietol odôvodniac, že závet i vydedenie spĺňajú formálne i materiálne predpoklady pre platnosť týchto právnych úkonov. Krajský súd reagujúc na odvolanie žalobcov svojím rozsudkom zmenil rozsudok súdu prvého stupňa v zamietajúcom

³³ K tomu možno uviesť i SRNS 884/2002: „Závet je neplatná pro neurčitost ve vymezení okruhu povolaných dedičů jen tehdy, není-li ani výkladem právního úkonu možné dovodit, kdo se má stát dědicem zůstavitele. Obsah závěti lze za použití zákonem stanovených interpretačních pravidel vykládat, nikoliv však nahrazovat nebo doplňovat vůli, kterou zůstavitel při pořízení závěti neměl, nebo kterou sice měl, ale neprojevil ji.“ Cit. podľa FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 406.

³⁴ Rozhodnutie vo veci 6 Cdo 167/2010, dostupné na internete: www.supcourt.gov.sk

výroku v časti týkajúcej sa závetu tak, že určil neplatnosť závetu. „Neplatnosť závetu odôvodnil tým, že v ňom nie je určená konkrétna osoba dediča, ale táto osoba je podmienená takým spôsobom, že ňou bude ten, kto sa postará o poručiťela, doopatrúje ho a urobí mu pohreb a že teda sa v záвете nehovorí o osobe, ktorá tak už robí, ale ktorá tak len v budúcnosti urobí. Vyslovil názor, že pri ustanovení dediča v záвете v zmysle § 477 OZ musí ísť o osobu, ktorá je závetcovi známa, že závetca robí právny úkon medzi živými a adresuje ho existujúcej osobe, pričom závet nadobúda účinky okamihom jeho smrti.“

Proti rozsudku krajského súdu podala dovolanie žalovaná. Za rozhodujúcu právnu otázku, od riešenia ktorej záviselo správne právne posúdenie veci odvolacím súdom, považoval NS SR otázku, či závet spĺňal požiadavku jeho platnosti vyplývajúcu z ustanovenia § 477 OZ, t.j. požiadavku ustanovenia dediča. NS SR vo svojom odôvodnení argumentoval v podstate obdobne ako NS ČR, na rozhodnutie ktorého sa taktiež odvolával. Navyše uvádza, že „identifikáciu dediča v záвете umožňuje aj jeho označenie určitou činnosťou, napríklad, že ním bude ten, kto sa postaral o poručiťela až do jeho smrti, kto ho doopatroval a urobil pohreb. [...] Z ustanovenia § 477 ani v spojitosti s inými súvisiacimi ustanoveniami nemožno vyvodíť, že dedič ustanovený v záвете musí byť poručiťelovi známy v čase zriadenia závetu, prípadne, že musí už v tomto čase existovať. Naopak, rešpektujúc princíp slobody vôle poručiťela a jej naplnenia, a zohľadňujúc aj potreby praktického života, považuje dovolací súd za správny taký výklad uvedeného ustanovenia, podľa ktorého osoba ustanoveného dediča nemusí byť v čase zriadenia závetu poručiťelovi známa a nemusí ani existovať. Dôležité je, aby bola identifikovateľná a existovala, t.j. mala právnu subjektivitu, v čase smrti poručiťela. [...] Vychádzajúc z hore uvedenej interpretácie § 477 Obč. zákonníka v prejednávanej veci určenie závetného dediča takým spôsobom, že ním bude ten, kto sa o poručiťela postará, kto ho doopatrúje a urobí pohreb, teda jeho určenie budúcou konkrétnou činnosťou, bolo pre identifikáciu tohto dediča postačujúce. Vyhovovalo preto požiadavke zákona na ustanovenie dediča v záвете a nemalo za následok neplatnosť závetu. Keďže išlo o spôsob označenia dediča, nemohlo zároveň ísť (a ani nešlo) o podmienku, ktorou by bol podmienený vznik dedičského práva, alebo jeho zánik, alebo ktorou by bol dedič obmedzovaný v dispozícii s dedičstvom či nútený k výkonu nejakých povinností.“ NS SR svojim uznesením rozsudok krajského súdu v zmeňujúcom výroku vo veci samej, ktorým bola určená neplatnosť závetu zrušil a vec mu v rozsahu zrušenia vrátil na ďalšie konanie.

V obidvoch vyššie uvedených prípadoch ide teda o obdobný problém, so zhodným názorom vysloveným obidvoma najvyššími súdmi. V závetoch bol za dediča ustanovený ten, kto poručiťela doopatrúje a usporiada mu pohreb. Takýto spôsob ustanovenia za dediča vyvolal pochybnosti z toho hľadiska, či bola v zmysle § 37 ods. 1 OZ, naplnená požiadavka určitosti právneho úkonu.

Obidva najvyššie súdy interpretujú ustanovenie § 477 OZ v tom zmysle, že nie je nevyhnutné, aby bol dedič v záвете výslovne pomenovaný, ale zo závetu musí byť vždy celkom nezvratne zistiteľný, komu má dedičstvo pripadnúť. V súlade s tým, čo bolo uvedené v predchádzajúcej časti, i podľa názoru NS SR nemusí byť osoba ustanoveného dediča v čase zriadenia závetu poručiťelovi známa a nemusí ani existovať. Na to NS SR uvádza, že je dôležité, „aby bola identifikovateľná a existovala, t.j. mala právnu subjektivitu v čase smrti poručiťela“, a opäť na inom mieste „osoba dediča musí byť v záвете identifikovaná

dostatočne určite, t.j. tak, aby nebola zameniteľná s akoukoľvek inou osobou v čase smrti poručiťela“. Rovnakú požiadavku formuluje vo svojom odôvodnení i NS ČR.

Avšak, v prípade daných dvoch závetov, v ktorých bol dedič ustanovený slovami: „Já níže podepsaná při plném vědomí odkazuji veškerý svůj majetek tomu, *kdo se prokáže dokladem o zaplacení mého pohřbu do hrobky k mému manželovi. Bude to táž osoba, která se o mne až do mé smrti postarala.*“ a „Závet je platný pre toho, *kto sa o mňa postará, kto ma doopatroje a urobí pohreb.*“ Bolo síce v čase smrti poručiťela určiteľné, kto ho doopatroval, lež nie ešte, kto mu usporiada pohreb. Čo ak by pohreb usporiadal niekto iný? V oboch prípadoch pritom zriaďovateľ závetu determinoval osobu budúceho dediča súčasne uskutočnením oboch činností. Ako sme vyššie uviedli, závet musí byť v okamihu smrti poručiťela platný a musí teda vyhovovať aj požiadavke určitosti prejavu vôle. Keby sme vyššie uvedené formulácie závetov posudzovali bez ďalšieho a aj „doopatrovanie“ aj „usporiadanie pohrebu“ vnímali ako činnosti, ktoré spoločne a neoddeliteľne, slúžia na určenie osoby dediča, mohlo by nás to priviesť k záveru, že v čase smrti poručiťela (až do usporiadania pohrebu) bolo ustanovenie za dediča ešte stále neurčité, osoba dediča nebola známa, nakoľko ešte nebolo zrejme, kto sa postará o poručiťelov pohreb.³⁵ Uvedené by malo za následok, že závet by bol v zmysle ustanovenia § 37 ods. 1 OZ považovaný za neplatný. V okamihu smrti by sa totiž ani prostredníctvom výkladu nedala neurčitost odstrániť.

Prípád sa ale dá ponímať i tým spôsobom, že ustanovenie za dediča bolo v čase smrti poručiťela určité. Dedičom bude ten, kto poručiťela doopatroval pod podmienkou, že usporiada (zaplatí) i pohreb. Osoba dediča bola teda konkretizovaná vykonaním činnosti – „doopatrovanie“, ktorá dávala predpoklady na určitosť v čase smrti závetcu. Zároveň bol dedič ustanovený pod suspenzívnou podmienkou „ak usporiada (zaplatí) pohreb“. A tu už bude relevantné, aký postoj zvolíme vo vzťahu ku kondícii pripojenej k ustanoveniu za dediča. Buď ju budeme považovať za nepripojenú a nebudeme na ňu prihliadať, alebo budeme vychádzať z toho, že takouto kondíciou poručiťel ustanoveného dediča neobmedzuje v dispozícii so svojim majetkom. V prvom prípade by sa dedičstvo v okamihu smrti ponúкло tomu, kto poručiťela doopatroval, bez ohľadu na to, či pohreb usporiada, alebo nie. V druhom prípade by sa delácia zo závetu uskutočnila iba za predpokladu, že ten, kto poručiťela doopatroval, usporiada i pohreb. Pokiaľ by pohreb nezrealizoval, dedičstvo by sa ponúкло do úvahy prichádzajúcim intestátnym dedičom.

Ani v jednom z rozsudkov najvyšších súdov však nie je uvedené, na základe čoho uznali takúto formu ustanovenia dediča. Uvádzajú, že osoba dediča musí byť nezameniteľne identifikovateľná v čase smrti poručiťela. Je preto otázne, či podmienku usporiada-

³⁵ Pre porovnanie možno uviesť aj ROUČEK, F – SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl třetí. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 92: „[...] projev musí býti srozumitelný. Tento požadavek však nesluší přepínati, neboť ustanovení zákona o projevu zůstavitelovy vůle jsou dána proto, aby bylo zajištěno splnění pravé vůle zůstavitelovy, nikoliv, aby byly poskytnuty prostředky k jejímu zmaření. Proto postačí označení dědice křestním jménem, zanechání jmění „dědicům“, „přátelstvu“ nebo „přízní“, „osobě, která zůstavitele před smrtí ošetřovala“, „osobě, u níž zůstavitel před smrtí trvale pobýval“ [...].“ Citovaní autori uvádzajú viaceré možných spôsobov označenia dediča v záвете. Z pohľadu našich prípadov sú zaujímavé predovšetkým posledné dva, ktoré sú posúdené ako vyhovujúce. Treba si však všimnúť, že u oboch je osoba dediča v čase smrti poručiťela určiteľná.

nia pohrebu posúdili ako nepripojenú, alebo takýto druh kondície uznali ako výnimku z ustanovenia § 478 OZ. Čo sa podmienok týka, vyjadruje sa k nim iba NS SR: „Keďže išlo o spôsob označenia dediča, nemohlo zároveň ísť (a ani nešlo) o podmienku, ktorou by bol podmienený vznik dedičského práva, alebo jeho zánik, alebo ktorou by bol dedič obmedzovaný v dispozícii s dedičstvom, či nútený k výkonu nejakých povinností.“ Pokiaľ by sme ale uzavreli, že „usporiadanie pohrebu“ nebolo podmienkou, ale naopak, rovnako ako „doopatrovanie“ slúžilo k označeniu dediča a tvorili tak spolu nerozlučnú jednotu slúžiacu na určenie dediča, v čase smrti poručiteľa by ustanovenie dediča ešte stále nebolo určité.

3. ZÁVER

Je zrejmé, že obidva najvyššie súdy boli pri rozhodovaní vedené snahou vyhovieť vôli poručiteľa a zároveň zachovať testament v platnosti. NS SR sa vo svojom odôvodnení výslovne odvoláva na „princíp slobody vôle poručiteľa a jej naplnenia“, čo možno hodnotiť veľmi pozitívne. Napriek tomu ale uvedené rozhodnutia kvôli nedostatočnému odôvodneniu vyvolávajú viaceré otázky. Obidva súdy vyžadujú určitosť označenia dediča v okamihu smrti poručiteľa, čo považujeme za správne. Na druhej strane však NS SR výslovne uvádza, že formulácia „ten kto ma doopatruje a usporiada mi pohreb“, nie je podmienkou, to znamená, ani usporiadanie pohrebu, ktoré nastane až po smrti poručiteľa, nie je podmienkou. Aký má ale potom takéto ustanovenie právny charakter? Obdobne sa možno pýtať, ako by súd rozhodol, ak by poručiteľ ustanovil napríklad: „mojim dedičom nech je ten, kto doopatruje mňa i moju sestru“? Predstavme si, že by poručiťelova sestra zomrela až 20 rokov po poručiťelovi. V čase smrti by teda bolo zistiteľné, kto doopatruval poručiťela, nebolo by však ešte známe, či táto osoba doopatruje i jeho sestru. Čakalo by sa až do smrti sestry, alebo by súd posúdil testament ako neplatný, z dôvodu rozporu s požiadavkou určitosti? Alebo by napokon uznal „doopatrovanie sestry“ za podmienku, ktorá sa v súlade so súčasným výkladom ustanovenia § 478 OZ považuje za nepripojenú?

Podľa nášho názoru je správne považovať „doopatrovanie sestry“, či „usporiadanie pohrebu“ za kondíciu. Tak ako sme vyššie uviedli, prikláňame sa k výkladu, v zmysle ktorého bol k dedeniu povolaný ten, kto doopatruval poručiťela, pod podmienkou, že usporiada pohreb (že doopatruje sestru). Zároveň, vzhľadom na ustanovenie § 478 OZ, podľa ktorého nemajú akékoľvek podmienky pripojené k závetu právne následky, (v súlade s prevládajúcou interpretáciou) považujeme takúto podmienku za nepripojenú. Z toho vyplýva, že dedičstvo by sa v okamihu smrti poručiťela malo ponúknuť tej osobe, ktorá sa starala o testátora do jeho smrti, bez ohľadu na to, či usporiada aj pohreb (doopatruje sestru), alebo nie. Ide o interpretáciu, ktorá síce dôsledne nerešpektuje poručiťelovu vôľu, vykladá ale testamentárnu dispozíciu takým spôsobom, aby bola v súlade s ustanoveniami zákona. Za označenie dediča neboli v konkrétnom prípade považované obidve činnosti (aj doopatrovanie aj usporiadanie pohrebu), hoci to v čase zriaďovania testamentu poručiťel pravdepodobne tak zamýšľal. Ako označenie bolo posúdené iba doopatrovanie. Usporiadanie pohrebu sme kvalifikovali ako podmienku. Takto aplikovaný princíp *favor testamenti*, hoci za cenu čiastočného nerešpektovania poručiťelovej

vôle, umožnil prekenuť neurčitosť jeho prejavu vôle o ustanovení dediča, ktorá, pokiaľ by existovala v čase smrti poručiteľa, spôsobila by neplatnosť závetu.

Ak by ale poručiteľ ustanovil dediča slovami: „mojim dedičom nech je ten, kto mi usporiada pohreb“, nakoľko by v čase testátorovej smrti nebola osoba dediča určiteľná, závet by bol neplatný. Aj princíp slobody vôle môže byť pri výklade testamentu aplikovaný iba v medziach zákona.

Príspevok je výstupom z projektu APVV-0562-11.

JUDr. Veronika Kleňová, Ph.D.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Veronika Kleňová

Favor testamenti and (Un) Certainty of Expression of Will

***Abstract:** The paper deals with two decisions of Supreme Court of the Czech Republic and Supreme Court of the Slovak Republic. Their legal core was to assess the validity of testaments in which testators have appointed the heir in such a way that the heir should be the one who took care of the deceased to his death and who organized his funeral. This form of appointing heir raised doubts whether the testament satisfies the content requirement of the testament expressed in the § 477 of the Civil Code of the Slovak Republic and whether the testament is not invalid because of uncertainty of expression of a will in terms of § 37 (1) of the Civil Code of the Slovak Republic. The two supreme courts finally recognized the testaments as valid. Using applicable legal standards and principles of interpretation of testaments, the authoress tries to find out the legal foundation of such a form of appointing an heir. She concludes that in the case of instituting an heir in the testament in such a way that the heir should be the one who took care of the deceased to his death and who organized his funeral, the appointment is certain at death of the deceased. The heir should be the person who took care of the testator under the condition that he will also organize a funeral. Simultaneously, because the conditions in testaments according to § 478 of the Civil Code of the Slovak Republic have no legal consequences, the authoress (in line with prevailing interpretation) considers such a condition as not attached. It follows that the inheritance is at death of the testator offered to the person who took care of the deceased regardless of whether he will organize a funeral or not. Although this interpretation does not entirely respect the will of the testator, through the application of the principle of favor testamenti, it interprets the testamentary disposition in such a way as to be in accordance with the provisions of the Civil Code. In this way the interpretation allows to overcome uncertainty of expression of a will at death of the deceased and thus avoids invalidity of testament because of conflict with the § 37 (1) of the Civil Code of the Slovak Republic.*

Key words: favor testamenti, certainty of expression of will, testament, appointment of an heir